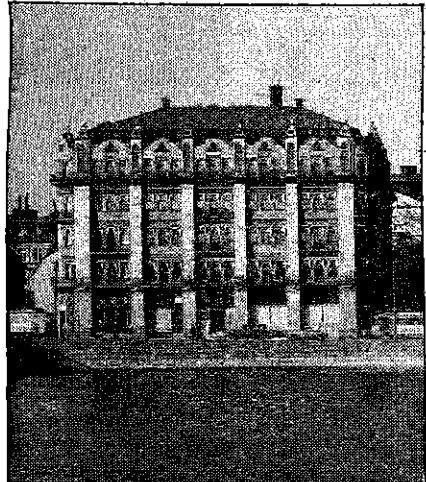
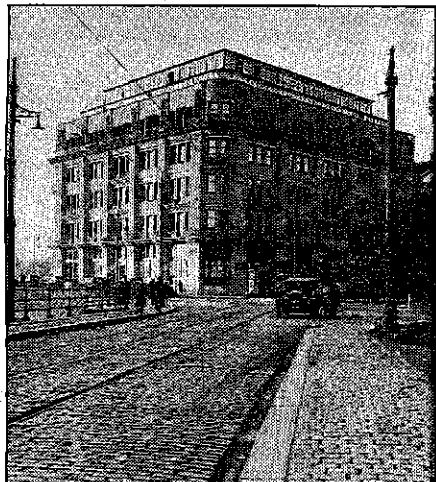

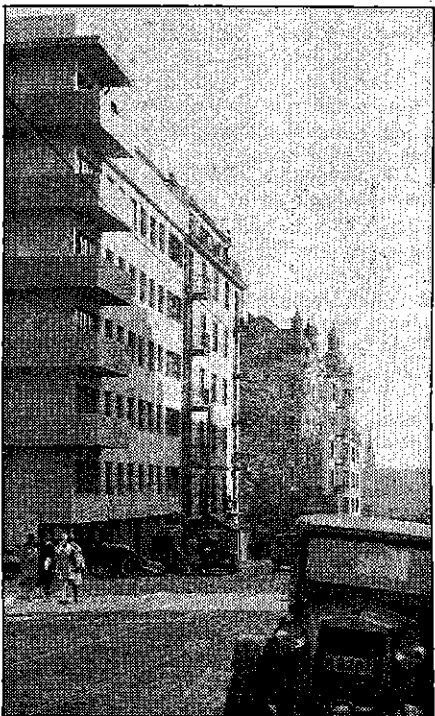
Kollektivhuset på John Ericssonsgatan 6 på Kungsholmen har sina fina balkonger i halvmåneform och vimlar av andra ömsinta detaljer med dockskåpsprecision. Praktiskt? Portvakten klagade i veckan i radio över problem med fönsterputsningen.

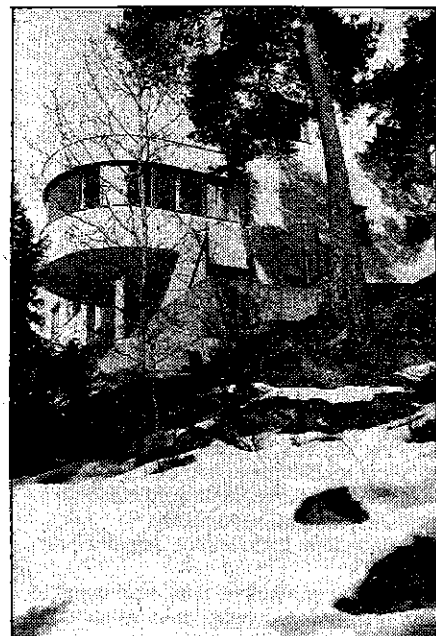
Centralpalatset hade från början en rikt dekorerad avslutning högst upp.

1929 rensade Markelius bort "bjäfsset" och lät till det glasade "penthouse" där han själv en tid hade arkitektkontor.

Hörnhuset Dalagatan-Tegnérgatan med sina rätvinkliga hörnbalkonger, ritat av Markelius. Bilden är från 1929.

1930 ritade Markelius sin Nockebyvilla, helt gjuten i betong och med burspråk stort och runt som en ångbåtsbrygga. Markelius flyttade härifrån till kollektivhuset på John Ericssonsgatan. Dagens ägare vårdar det arkitektoniska minnesmärket, men möblerna är inte funkis.

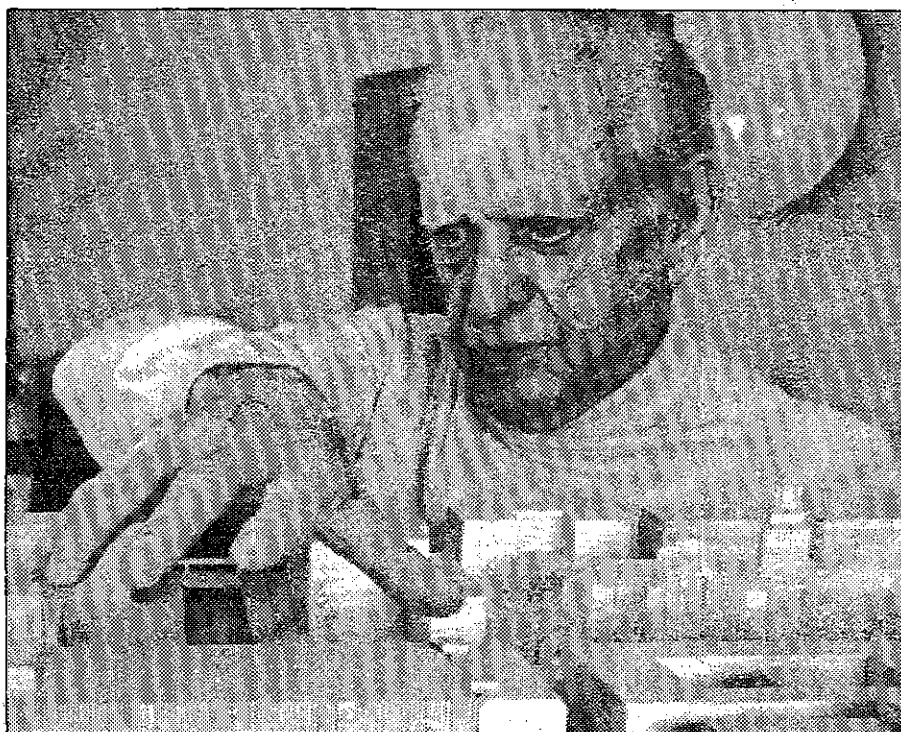

Foto: HANS JAKOBSSON

Sven Markelius gav aldrig upp hoppet på Stadsteatern i kvarteret Överkikaren vid Slussen, där Landstingsförbundet och Crown Hotell nu ligger. Bilden är från 1971. Året efter dog Markelius när han skottade snö.

Stor och envis funkisarkitekt

AV REBECCA TARSCHYS

I år är det Sven Markelius (1889—1972) tur att fylla 100. Den nyss halvt bortglömde store och envis funkisarkitekten, som blev Stockholms stadsplaneringsdirektör vid tiden för Hötorgscity, var just vad tiden tycks välkomna igen: en rationell romantiker med konstnärlig begåvning.

Jämför den fyra år äldre (och större arkitekten) Gunnar Asplunds betydelse för postmodernisternas rätt att välja fritt ur historiens skafferi. Nu är det snarare motrörelsen som hämtar social och estetisk näring hos Sven Markelius, född Jonsson. Hantverkarsonen från Södermalm som valde mellan arkitektur och sång, och kom att rita både hus och inredningar.

Lagom till att Arkitekturmuseet i dag lördag öppnar en stor utställning har de svenska funkispionjärernas egen musa arkitekten Eva Rudberg skrivit boken om Sven Markelius verk och liv. Självt var han som sina hus, markerade slutenhet och distans mot gatan — allmänheten — och var öppen och vänlig inåt trädgården — vän- och familjekretsen, så vågar hon sig på att jämföra arkitekten och hans verk.

Efter ett par europeiska inspirationsresor i slutet av 20-talet då Markelius mötte Gropius Bauhaus-skola och Le Corbusiers hus var det klippt, adjöss med nyklassicismen från bostadsutställningen i Kyrkviken på Lidingö och hans vinnande förslag till konserthus i Helsingborg. Arkitekten drev igenom att det i stället 1932 kom att byggas i vit funkis. Envisheten! Genombrottet för den nya arkitekturens sociala och funktionella ambitioner ordnades annars på Stockholmsutställningen 1930. Under hela 30-talet fanns Markelius och hans hustru skulptören och journalisten Viola Wahlstedt mitt i den omvälvande samhällsdebatten.

Symbolen för vad man kunde nå blev kollektivhuset på John Ericssonsgatan 6 som byggdes 1936, eller före och efter Markelius bägge berömda funkisvillor i Nockeby som han själv

och Myrdals bodde i. Villorna bjuder än i denna dag på sina öppna planlösningar "utan gömställen och smitvägar" som Jan Myrdal hatade men system Sissela älskade, enligt var sitt vittnesmål. I kollektivhuset bodde de bägge familjerna ett tag tillsammans med alla de andra i arbetsgruppen bakom huset (Markelius med nya frun Ka i en av fyrona högst upp medan första frun hade en tvåa). Markelius var vid denna tid ordförande i den antinazistiska föreningen Kulturfront som möttes i stageväningen.

— En bomb i detta hus och Sverige hade förlorat sin intellektuella elit, lär någon ha kommenterat de fyrtiofyra befriade hushållen. Man hade barnkrubba, mathiss från restaurangen till kokvrån och tvättnekkast till hjälp för yrkeskvinnorna och deras män. Servicen blev för dyr, men mathissen fungerar fortfarande till de alltför små köken; och snart öppnas ett kooperativt daghem i huset.

En bomb som verkligen smällde förstörde nattklubben Fontainebleau i Markelius då totalt raserade festväning för Stockholms byggnadsförening, i huset på Norrlandsgatan han ritade 1937. I dag är hela huset pietetsfullt återställt och används som förr till byggärtor och annan byggsamvaro. Men ingen av Markelius arkitektkolleger som i dag deltar i debatten har hans inflytande. Betydelsen kulminerade med rollen som stadsplaneringsdirektör vid tiden för Hötorgsskrapporna, Markelius ritade själv den tredje. Jämfört med andra länders cityförstörelse är Stockholms uppbyggnad formsäker, det inser också belackarna. Men det var Vällingby som blev känt.

Som pensionär gjorde han Folkets hus med Stadsteatern (som Dansteatern nu tar över — se sid 15). Sista signerade verket blev Sverige huset på Hamngatan, det tillrättalagda lite kyliga monumentet över modernismen.

Tiden hade också gått förbi Markelius storslagna stadsteater i kvarteret Överkikaren som kommunen beställde och avbeställde. Teaterfolket ville aldrig dit; det ville Crown Hotell. Med Markelius teater hade stockholmarna fått och ägt en modernistisk arkitektonisk orgel i synligt Slussenläge. □